

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANAYASA MAHKEMESİ

İKİNCİ BÖLÜM

KARAR

ÖZGE ÖZGÜRENGİN BAŞVURUSU

(Başvuru Numarası: 2014/5218)

Karar Tarihi: 19/4/2018

R.G. Tarih ve Sayı: 4/7/2018-30468

İKİNCİ BÖLÜM

KARAR

Başkan : Engin YILDIRIM
Üyeler : Osman Alifeyyaz PAKSÜT
Muammer TOPAL
M. Emin KUZ
Recai AKYEL
Raportör : Murat ŞEN
Başvurucu : Özge ÖZGÜRENGİN
Vekili : Av. Duygu ARSLAN ERGÜN

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. Başvuru, Gezi Parkı olayları sırasında polisin güç kullanması sonucu meydana gelen yaralamaya ilişkin olarak kovuşturmayaya yer olmadığına karar verilmesinin insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağı ile toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkını ihlal ettiği iddialarına ilişkindir.

II. BAŞVURU SÜRECİ

2. Başvuru 15/4/2014 tarihinde yapılmıştır.
3. Başvuru, başvuru formu ve eklerinin idari yönden yapılan ön incelemesinden sonra Komisyona sunulmuştur.
4. Komisyonca başvurunun kabul edilebilirlik incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar verilmiştir.
5. Bölüm Başkanı tarafından başvurunun kabul edilebilirlik ve esas incelemesinin birlikte yapılmasına karar verilmiştir.
6. Başvuru belgelerinin bir örneği bilgi için Adalet Bakanlığına (Bakanlık) gönderilmiştir. Bakanlık görüşünü bildirmiştir.
7. Başvurucu, Bakanlık görüşüne karşı beyanda bulunmamıştır.

III. OLAY VE OLGULAR

8. Başvuru formu ve eklerinde ifade edildiği şekliyle ve Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) aracılığıyla erişilen bilgi ve belgeler çerçevesinde olaylar özetle şöyledir:
9. 1992 doğumlu olan başvuru, kamuoyunda Gezi Parkı olayları olarak bilinen süreçte protesto eylemlerine katılmıştır.
10. Türkiye İnsan Hakları Kurumu tarafından Ekim 2014'te yayımlanan Gezi Parkı Olayları Raporu'nda yer alan bazı tespitler şöyledir:

a. Gezi Parkı, İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde Taksim Meydanı'nın yakınlarında konumlanan bir şehir parkıdır. Gezi Parkı'nın bu ismi alması ve söz konusu mekânda gerçekleşen değişimler, Gezi Parkı olayları vesilesiyle gündeme gelmiş; konuya ilişkin birçok açıklama yapılmış ve tartışma yürütülmüştür.

b. Gezi Parkı olayları, İstanbul Taksim Meydanı'nda bulunan Gezi Parkı'nda yapılmak istenen çevre ve imar düzenlemelerine engel olmak için 27/5/2013 tarihinde iş makinelerinin Gezi Parkı'na girmesiyle başlamış ve haziran-temmuz aylarında yoğunlaşarak Türkiye'nin birçok iline yayılmış toplantı ve gösteri yürüyüşleridir.

c. Gezi Parkı olaylarının kronolojik gelişimine dair bir kısım bilgi şöyledir:

i. 27/5/2013: Taksim Yayalaştırma Projesi kapsamında Gezi Parkı'nın Asker Ocağı Caddesi'ne bakan duvarının üç metrelik kısmının gece 22.00 civarında yüklenici firmaya ait iş makineleri tarafından yıkılması ve beş ağacın yerinden sökülmesi üzerine çeşitli sivil toplum kuruluşlarından oluşan Taksim Dayanışması üyelerinin de aralarında bulunduğu yaklaşık yirmi kişi iş makinelerini durdurarak parkta nöbet tutmaya başlamıştır.

ii. 28/5/2013: Ağaçların sökülmesini engellemek için durumdan haberdar olan birçok kişi parka gelmiş, eylemciler ile eylemcilere ait parktaki çadırları sökmek isteyen zabıtalardan arasında arbede yaşanmıştır.

iii. 30/5/2013: Kolluk kuvvetleri tarafından saat 05.00 civarında parktaki eylemcilere müdahale edilmiştir. Kaldırılan çadırların bir kısmı yakılmış, geri kalanına el konulmuştur. İnşaat ekibi parktaki çalışmalarına tekrar başlamıştır.

iv. 31/5/2013: Saat 04.30 sıralarında parkta bulunanlara müdahale edilmiş, park boşaltılarak girişler polis bariyeriyle kapatılmış, parkın boşaltılmasından sonra Taksim Meydanı ve çevresinde toplanan göstericilere biber gazı ve basınçlı su kullanılarak yapılan müdahaleler sonucunda birçok kişi yaralanmıştır. Protestolar başka şehirlere de yayılmış, özellikle Ankara Merkez'de birçok eylem yapılmıştır.

v. 1/6/2013: Gezi Parkı eylemine müdahale eden polisin güç kullanımını protesto eylemleri tüm Türkiye'ye yayılmış, Ankara Kızılay Meydanı'nda toplanan gruplara kolluk görevlilerince yoğun olarak gaz bombası atılmıştır. İçişleri Bakanı 48 ilde 90'ın üzerinde eylem yapıldığını, 939 kişinin gözaltına alındığını, 53'ü vatandaş, 26'sı polis olmak üzere toplam 79 kişinin yaralandığını ve bu yaralıların 19'unun İstanbul'da tedavilerinin devam ettiğini açıklamıştır.

vi. 2/6/2013: İçişleri Bakanı 67 ilde 235 eylem yapıldığını, 1.730 kişinin gözaltına alındığını, 115 güvenlik görevlisinin yaralandığını, 58 kişinin tedavisinin devam ettiğini ve 6 kişinin yoğun bakımda olduğunu açıklamıştır.

vii. 3/6/2013: İzmir Karşıyaka'da bulunan Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) ilçe binası göstericiler tarafından ateşe verilmiş, İstanbul Dolmabahçe'de polis ve eylemciler arasında çatışma yaşanmış; polis, biber gazı ve tazyikli suyla müdahale ederken eylemciler kaldırım taşlarından barikatlar kurmuş; polise taş ve molotof kokteylleriyle karşılık vermişlerdir.

viii. 4/6/2013: İstanbul Adliyesinde, ülke çapındaki gösterilerde yaşanan polis müdahalesi avukatlar tarafından protesto edilmiş; İstanbul Beşiktaş'taki Başbakanlık ofisine yürümek isteyen ve dağılma uyarısını dikkate almayan gruba polis tazyikli su ve biber gazıyla müdahale etmiştir.

ix. 5/6/2013: Taksim Dayanışması Platformu temsilcileri Başbakan Yardımcısı ile görüşme yapmış ve taleplerini iletmışlerdir. Bu platforma katılan Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu (KESK), Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK), Türk Tabipler Birliği (TTB) ile Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) Türkiye genelinde iş bırakma eylemi başlatmıştır.

x. 6/6/2013: İşçileri Bakanı 915 kişinin hastaneye kaldırıldığını, 79 kişinin tedavisinin sürdüğünü, 4 kişinin hayati tehlikesinin devam ettiğini ve 8 kişinin yoğun bakımda bulunduğunu, 516 kolluk görevlisinin yaralandığını açıklamıştır.

xi. 9/6/2013: Taksim Dayanışması Platformu, Taksim Meydanı'nda geniş katılımlı miting düzenlemiştir.

xii. 11/6/2013: Kolluk kuvvetleri on gün aradan sonra sabah erken saatlerde göstericilerin hazırladığı barikatları aşarak Taksim Meydanı'na gelmiş ve meydanadaki pankartları indirmiştir. Polisin Gezi Parkı'na müdahalesi sonucu protestocularla kolluk kuvvetleri arasında çatışmalar yaşanmıştır.

xiii. 12/6/2013: Sabah saat 04.00'e kadar süren olaylar, polisin meydana çekilmesi ile sakinleşmiştir. Aynı gün Başbakan, Gezi Parkı'ndaki eylemlerde yer alan bazı grupların temsilcileri ile Ankara'da bir araya gelmiştir.

xiv. 14/6/2013: Başbakan, Gezi Parkı'ndaki eylemlerde yer alan bazı grupların temsilcileri ile ikinci kez bir araya gelmiştir.

xv. 15/6/2013: Taksim Dayanışması Platformu üyeleri eylemlerini sadece Taksim Dayanışması çadırında sürdüreceklerini, park ve çevresindeki diğer çadırlar, flamalar ve bayrakların indirileceğini açıklamış; bu doğrultuda saat 16.00 civarında Taksim Dayanışması Platformuna ait olanlar haricindeki diğer flama ve bayraklar indirilmiş; ayrıca Gezi Parkı'ndan meydana açılan bölgedeki barikatlar temizlenmiştir. Bazı grupların alanda kalmaya devam edeceklerini beyan etmeleri üzerine saat 17.30'dan itibaren kolluk kuvvetleri parktaki göstericilere dağılması yolunda anons yapmaya başlamış ve gaz sıkılmış; saat 20.50'de göstericilere müdahale etmeye başlamıştır. Kolluk kuvvetleri kısa sürede Gezi Parkı'na girmiş ve park girişe kapatılmıştır.

xvi. 24/6/2013: Olayların yaşandığı Gezi Parkı'nda haber yapmaya çalışan basın mensuplarına yönelik müdahale ve gözaltılar gerçekleşmiştir.

xvii. 6/7/2013: Polis, Taksim Dayanışması Platformunun çağrısı üzerine Gezi Parkı'na gelen kişilere müdahale etmiştir.

d. Kamuoyunda olayların çevreci bir saikle başladığını, bireylerin yaşadıkları çevreye ilişkin kararların kendilerine sorulması talebini ortaya koyduklarını ifade edenler olduğu gibi yerleri değiştirilen ağaçların bahane olarak kullanıldığını, hareketin iktidara karşı yurt dışı destekli bir kalkışma olduğunu belirtenler ve polisin sert müdahalesini, Başbakanlık binasının ele geçirilmeye çalışılması, kamunun ve özel kişilerin mallarına zarar verilmesi ile ilişkilendirenler de mevcuttur.

e. İşçileri Bakanlığı verilerine göre 28/5/2013 ile 6/9/2013 tarihleri arasında 80 ilde Gezi Parkı olayları çerçevesinde 5.532 eylem/etkinlik gerçekleştirilmiş bu eylem ve etkinliklere 3.611.208 kişi katılmış, olaylara ilişkin 104.519 emniyet personeli görevlendirilmiş, söz konusu gösterilerden 164'üne müdahalede bulunulmuş, bir komiser yüksekten düşme nedeniyle şehit olmuş, üçü silahla ve ikisi bıçakla olmak üzere 697 güvenlik görevlisi yaralanmış, olaylar sırasında yaşamını yitiren dört sivil vatandaşın ölümüyle ilgili adli ve idari soruşturma yürütülmüş,

olaylarda gözaltına alınan 5.513 kişiden 148'i tutuklanmış, görevlendirilen polislerden 127'si hakkında uygulamaları nedeniyle araştırma/soruşturma işlemleri yapılmıştır.

f. Gezi Parkı olayları sırasında bazı ölüm olayları da yaşanmıştır.

g. TTB verilerine göre kamu hastanelerine, özel hastane ve tıp merkezlerine, olayların yaşandığı alanlarda kurulan revirlere toplam 8.163 kişi yaralı olarak başvurmuştur. Bunlardan 106'sı kafa travmasına uğramış, 63'ü ağır yaralanmış, 11'i gözünü kaybetmiştir.

11. Başvurucu, kamuoyunda Gezi Parkı olarak bilinen olaylar esnasında polisin aşırı güç kullanımına ve Hükûmetin bu duruma kayıtsız kalmasına tepki göstermek amacıyla 3/6/2013 tarihinde İzmir Gündoğdu Meydanı'nda başlatılan protesto gösterilerine katıldığını belirtmiştir.

12. Anılan meydana yapılan gösterilerde 31/5/2013, 1/6/2013, 2/6/2013 ve 3/6/2013 tarihlerinde meydan çevresinde bulunan birçok özel işyerinin, kamu binasının ve aracın yağmalandığı, yakılıp yıkıldığı, göstericilerin bu hareketleri ile kanunsuz hâle gelen eylemlere polisin müdahale ettiği İzmir Cumhuriyet Başsavcılığınca tespit edilmiştir.

13. Başvurucu 3/6/2013 tarihindeki gösteriye katıldığını, barışçıl bir şekilde protesto eylemi yaparken gece saat 01.00 sıralarında polisin toplumsal olaylara müdahale araçları (TOMA) ile içinde bulunduğu gruba su sıkıldığını ve Çevik Kuvvet polisinin fiziki müdahalede bulunduğunu, bunun üzerine kendisinin kaçtığını ileri sürmüştür.

14. Polisten kaçarken bir işyerinin önünde yere düştüğünü belirten başvurucu; birçok polisin joplarla kendisine vurmaya başladığını, daha sonra bir polisin kendisini işyerinin içine atarak elindeki tahta sopa ile vurmaya devam ettiğini ifade etmiştir. Başvurucu ayrıca resmî kıyafetli polisin sinkaflı hakaret ettiğini iddia etmiştir. İşyeri sahiplerinin koruma çabalarının yetersiz olduğunu ifade eden başvurucu, daha sonra birçok polisin işyerine gelerek kendisini darbetmeye devam ettiğini ileri sürmüştür.

15. Başvurucu, biber gazına maruz kalmasına bağlı mide bulantısı ve darbedilme şikâyetiyle Nevvar Salih İşgören Alsancak Devlet Hastanesine başvurmuştur. 3/6/2013 tarihli ve 40384 sayılı Genel Adli Muayene Raporu'na göre başvurucuda sol kürek kemiği hizasında künt travmaya bağlı *ekimoz* (morluk, çürük), her iki omuz altı kürek kemiği hizasında kalçası üzerinde ve sol üst bacakta *ekimoz* tespit edilmiştir. Raporda, yaralamanın yumuşak doku travması (YDT) olduğu ve basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek nitelikte olduğu belirtilmiştir. Raporda olayın öyküsü kısmında başvurucunun polisten darp gördüğü belirtilmiştir. Başvurucunun Anayasa Mahkemesine sunduğu fotoğraflar incelendiğinde anılan rapora uyumlu olarak kalçasında ve sol üst bacak üstünde yaygın *ekimozlar* olduğu görülmüştür.

16. Öte yandan başvurucu, olaya ilişkin olarak 16/7/2013 tarihinde Türkiye İnsan Hakları Vakfı İzmir Temsilciliğine (TİHV) başvurmuştur. TİHV tarafından başvuru epikrizi hazırlanmıştır. Bu epikrizde başvurucuyla ilgili psikiyatrik değerlendirme yapılmıştır. Sonuç olarak başvurucunun "insan eliyle oluşturulmuş travma"ya maruz kaldığı ve travmanın Dünya Sağlık Örgütü'nün uluslararası hastalık sınıflandırmasında "işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele" kapsamında kaldığı değerlendirilmiştir. Ayrıca başvurucuya *degeneratif diskopati+minimal listezis, akut travma sonrası stres bozukluğu* tanıları konmuştur.

17. Başvurucu, kendisine kötü muamelede bulunan ve buna muvafakat gösteren kamu görevlileri hakkında 9/12/2013 tarihinde İzmir Cumhuriyet Başsavcılığına şikâyetçi olmuştur.

18. İzmir Cumhuriyet Başsavcılığı 13/12/2013 tarihinde İzmir İl Emniyet Müdürlüğü Güvenlik Şube Müdürlüğüne ve Muhabere Elektronik Şube Müdürlüğüne talimat yazmıştır. Talimatta olay yerini gösterir MOBESE ile olay yeri çevresinde bulunan apartman, işyeri vb. yerlerden elde edilecek kamera görüntülerinin Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilmesi istenmiştir. Ancak olaya ilişkin herhangi bir görüntü tespit edilememiştir.

19. Cumhuriyet Başsavcılığı, anılan talimat yazısı dışında herhangi bir soruşturma işlemi yapmaksızın 30/1/2014 tarihinde (Soruşturma No: 2013/114610) kovuşturma yapılmasına yer olmadığına karar vermiştir. Kararın ilgili kısmı şöyledir:

"...

Gezi parkı olayları sebebiyle İzmir Gündoğdu meydanında yapılan gösterilerde 31.05.2013, 01.06.2013, 02.06.2013, 03.06.2013 günü İzmir Gündoğdu meydanı ve çevresinde bir çok özel iş yeri ve kamu binasının ve kamu araçlarının yağmalandığı, yakılıp yıkıldığı, (örnek 2013/6178 soruşturma sayılı dosya) göstericilerin bu hakeretleri ile kanunsuz hale gelen protesto eylemlerinin önlenmesi için kamu görevlilerinin zor kullanma yetki ve sınırı çerçevesinde müdahale ettikleri, müşteki vekilinin şikayet dilekçesinde de belirtildiği gibi, müşteki Özge ÇOLAK'ın [başvurucu olay tarihinde kızlık soyadını kullanmaktadır. Evlendikten sonra Özgürergin soyadını almıştır.] kanunsuz hale gelen gösteri sırasında TOMA araçlarından sıkılan su ile ıslandığı, bu sebeple müştekinin meydana gelen olaylardaki gibi kamu görevlilerine saldırmış olduğu kabul edilmesi gerekmektedir.

Diğer taraftan ... isimli iş yerinde güvenlik kamerası ve iş yeri güvenlik kamerası tespit edilememiştir, müşteki şikayet dilekçesi ve müşteki hakkında düzenlenen adli rapor 31.05-03.06.2013 tarihleri arasında meydana gelen gezi olayları protestolarının seyri birlikte değerlendirildiğinde şüpheli Emniyet müdürlüğü görevlilerini zor kullanma sınır ve yetkileri içerisinde protestoları kanunsuz hale gelmiş olan müşteki Özge ÇOLAK'a karşı zor kullanma yetki ve sınırları içerisinde müdahale ettikleri anlaşıldığından, [kovuşturma yapılmasına yer olmadığına karar verildi]"

20. Başvurucunun Cumhuriyet Başsavcılığının kararına yaptığı itiraz, Karşıyaka 2. Ağır Ceza Mahkemesinin 14/3/2014 tarihli kararıyla usul ve yasaya uygun olduğu gerekçesiyle reddedilmiştir. Başvurucu 24/3/2014 tarihinde kararı öğrenmiştir.

21. Başvurucu 15/4/2014 tarihinde bireysel başvuruda bulunmuştur.

IV. İLGİLİ HUKUK

A. Ulusal Hukuk

22. 6/10/1983 tarihli ve 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 22. maddesi şöyledir:

"Genel yollar ile parklarda, mabetlerde, kamu hizmeti görülen bina ve tesislerde ve bunların eklentilerinde ve Türkiye Büyük Millet Meclisine bir kilometre uzaklıktaki alan içinde toplantı yapılamaz ve şehirlerarası karayollarında gösteri yürüyüşleri düzenlenemez.

Genel meydanlardaki toplantılarda, halkın ve ulaşım araçlarının gelip geçmesini sağlamak üzere valilik ve kaymakamlıklarca yapılacak düzenlemelere uyulması zorunludur."

23. 2911 sayılı Kanun'un 24. maddesi şöyledir:

" (Değişik fıkra: 02/03/2014-6529 S.K./10. md) Kanuna uygun olarak başlayan bir toplantı veya gösteri yürüyüşü, daha sonra 23 üncü maddede belirtilen kanuna aykırı durumlardan bir veya birkaçının vuku bulması sebebiyle, Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü hâline dönüşürse:

a) Düzenleme kurulu veya kurul başkanı toplantı veya gösteri yürüyüşünün sona erdiğini topluluğa ilan eder ve durumu derhâl yetkili kolluk amirine bildirir.

b) Düzenleme kurulunun veya kurul başkanının bu görevi yerine getirmemesi hâlinde, durum yetkili kolluk amiri tarafından mahallin en büyük mülki amirine bildirilir. Mahallin en büyük mülki amiri tarafından toplantının sona erdirilip erdirilmeyeceğine dair karar alınır.

c) Mahallin en büyük mülki amiri, yazılı veya acele hâllerde sonradan yazı ile teyit edilmek kaydıyla sözlü emirle, mahallin güvenlik amirlerini veya bunlardan birini görevlendirerek olay yerine gönderir.

Bu amir, topluluğa Kanuna uyularak dağılmalarını, dağılmazlarsa zor kullanılacağını ihtar eder. Topluluk dağılmazsa zor kullanılarak dağıtılır. (Mülga cümle: 02/03/2014-6529 S.K./10. md)

Birinci fıkrada düzenlenen durumlarda güvenlik kuvvetlerine karşı fiili saldırı veya mukavemet veya korudukları yerlere ve kişilere karşı fiili saldırı hali mevcutsa, ihtara gerek olmaksızın zor kullanılır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşüne 23 üncü madde (b) bendinde yazılı silah, araç, alet veya maddeler veya sloganlarla katılanların bulunması halinde bunlar güvenlik kuvvetlerince uzaklaştırılarak toplantı ve gösteri yürüyüşüne devam edilir. Ancak, bunların sayıları ve davranışları toplantı veya gösteri yürüyüşünü Kanuna aykırı addedilerek dağıtılmasını gerektirecek derecede ise yukarıdaki fıkra hükümleri uygulanır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşüne silah, araç, alet veya maddeler veya sloganlarla katılanların tanınması ve uzaklaştırılmasında düzenleme kurulu güvenlik kuvvetlerine yardım etmekle yükümlüdür.

Toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin Kanuna aykırı olarak başlaması hallerinde; güvenlik kuvvetleri mensupları, olayı en seri şekilde mahallin en büyük mülki amirine haber vermekle beraber, mevcut imkanlarla gerekli tedbirleri alır ve olaya müdahale eden güvenlik kuvvetleri amiri, topluluğa dağılmaları, aksi halde zor kullanılarak dağıtılacaklar ihtarında bulunur ve topluluk dağılmazsa zor kullanılarak dağıtılır."

24. 4/7/1934 tarihli ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu'nun 16. maddesi şöyledir:

"Polis, görevini yaparken direnişle karşılaşması halinde, bu direniş kırım amacıyla ve kırarak ölçüde zor kullanmaya yetkilidir.

Zor kullanma yetkisi kapsamında, direnmenin mahiyetine ve derecesine göre ve direnenleri etkisiz hale getirecek şekilde kademeli olarak artan nispette bedenî kuvvet, maddî güç ve kanunî şartları gerçekleştiğinde silah kullanılabilir.

İkinci fıkrada yer alan;

a) Bedenî kuvvet; polisin direnen kişilere karşı veya eşya üzerinde doğrudan doğruya kullandığı bedenî gücü,

b) Maddî güç; polisin direnen kişilere karşı veya eşya üzerinde bedenî kuvvetin dışında kullandığı kelepçe, cop, basınçlı su, göz yaşartıcı gazlar veya tozlar, fizikî engeller, polis köpekleri ve atları ile sair hizmet araçlarını,

ifade eder.

Zor kullanmadan önce, ilgililere direnmeye devam etmeleri halinde doğrudan doğruya zor kullanılacağı ihtarı yapılır. Ancak, direnmenin mahiyeti ve derecesi göz önünde bulundurularak, ihtar yapılmadan da zor kullanılabilir.

Polis, zor kullanma yetkisi kapsamında direnmeyi etkisiz kılmak amacıyla kullanacağı araç ve gereç ile kullanacağı zorun derecesini kendisi takdir ve tayin eder. Ancak, toplu kuvvet olarak müdahale edilen durumlarda, zor kullanmanın derecesi ile kullanılacak araç ve gereçler müdahale eden kuvvetin amiri tarafından tayin ve tespit edilir.

Polis, kendisine veya başkasına yönelik bir saldırı karşısında, zor kullanmaya ilişkin koşullara bağlı kalmaksızın, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun meşru savunmaya ilişkin hükümleri çerçevesinde savunmada bulunur.

Polis;

a) Meşru savunma hakkının kullanılması kapsamında,

b) Bedenî kuvvet ve maddî güç kullanarak etkisiz hale getiremediği direniş karşısında, bu direnişi kırmak amacıyla ve kıracak ölçüde,

c) Hakkında tutuklama, gözaltına alma, zorla getirme kararı veya yakalama emri verilmiş olan kişilerin ya da suçüstü halinde şüphelinin yakalanmasını sağlamak amacıyla ve sağlayacak ölçüde,

silah kullanmaya yetkilidir.

Polis, yedinci fıkranın (c) bendi kapsamında silah kullanmadan önce kişiye duyabileceği şekilde "dur" çağrısında bulunur. Kişinin bu çağrıya uymayarak kaçmaya devam etmesi halinde, önce uyarı amacıyla silahla ateş edilebilir. Buna rağmen kaçmaktı ısrar etmesi dolayısıyla ele geçirilmesinin mümkün olmaması halinde ise kişinin yakalanmasını sağlamak amacıyla ve sağlayacak ölçüde silahla ateş edilebilir.

Polis, direnişi kırmak ya da yakalamak amacıyla zor veya silah kullanma yetkisini kullanırken, kendisine karşı silahla saldırıya teşebbüs edilmesi halinde, silahla saldırıya teşebbüs eden kişiye karşı saldırı tehlikesini etkisiz kılabilecek ölçüde duraksamadan silahla ateş edebilir."

25. İçişleri Bakanlığının yayımladığı 25/8/2011 tarihli Toplumsal Olaylarda Görevlendirilen Personelin Hareket Usul ve Esaslarına Dair Yönerge'de; toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili olarak hazırlanması gereken planlar, bu planların uygulanmasında gözönünde bulundurulacak esaslar, toplantı ve gösteri yürüyüşleri öncesinde alınması gereken tedbirler, kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşlerine müdahale sırasında uygulanacak taktik, düzen ve genel prensipler ile müdahale sonrasında yapılması gereken işlemler belirlenmiştir.

B. Uluslararası Hukuk

1. İnsan Haysiyetiyle Bağdaşmayan Muamele Yasağı Yönünden

26. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (Sözleşme) 3. maddesi şöyledir:

"Hiç kimse işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya işlemlere tabi tutulamaz."

27. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince (AİHM), Sözleşme'nin 3. maddesi ile ilgili içtihatlarında kötü muamele yasağının demokratik toplumların en temel değeri olduğu vurgulanmıştır. Terörizmle ya da organize suçla mücadele gibi en zor şartlarda dahi Sözleşme'nin güvenlik güçlerini, mağdurların davranışlarından bağımsız olarak işkence, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya işlemlerden men ettiği belirtilmiştir. Sözleşme'nin 15. maddesinde belirtilen toplum hayatını tehdit eden kamusal tehlike hâlinde dahi kötü muamele yasağının hiçbir istisnasına yer verilmediği, içtihatlarda hatırlatılmıştır (*Selmouni/Fransa* [BD], B. No: 25803/94, 28/7/1999, § 95; *Labita/İtalya* [BD], B. No: 26772/95, 6/4/2000, § 119).

28. Öte yandan bir muamele veya cezanın kötü muamele olduğunu söyleyebilmek için eylemin "minimum ağırlık eşiği"ni aşması beklenir (*Raninen/Finlandiya*, B. No: 20972/92, 16/12/1997, § 55; *Erdogan Yağız/Türkiye*, B. No: 27473/02, 6/3/2007 §§ 35-37; *Gafgen/Almanya* [BD], B. No: 22978/05, 1/6/2010, §§ 88-90; *Costello-Roberts/Birleşik*

Krallık, B. No: 13134/87, 25/3/1993 § 30). Değerlendirmeye alınacak bu unsurlara muamelenin amacı ve kastı ile ardındaki saik de eklenebilir (*Aksoy/Türkiye*, B. No: 21987/93, 18/12/1996, § 64; *Eğmez/Kıbrıs*, B. No: 30873/96, 21/12/2000, § 78; *Krastanov/Bulgaristan*, B. No: 50222/99, 30/9/2004, § 53). Ayrıca kötü muamelenin heyecanın ve duyguların yükseldiği bağlamda meydana gelip gelmediğinin tespiti de (*Eğmez/Kıbrıs*, § 53; *Selmouni/Fransa*, § 104) dikkate alınması gereken diğer faktörlerdir.

29. AİHM, Sözleşme'nin 3. maddesinin "tartışılabilir" ve "makul şüphe uyandıran" kötü muamele iddialarının etkin biçimde soruşturma yükümlülüğü getirdiğine dikkat çekmektedir (*Labita/İtalya*, § 131; *Tepe/Türkiye*, B. No: 31247/96, 21/12/2004, § 48). AİHM'in içtihadında tanımlanan etkinlik için minimum standartlar soruşturmanın bağımsız, tarafsız, kamu denetimine açık olmasını ve yetkili makamların titizlikle ve çabuklukla çalışmasını gerektirmektedir (*Mammadov/Azərbaycan*, B. No: 34445/04, 11/1/2007, § 73; *Çelik ve İmret/Türkiye*, B. No: 44093/98, 26/10/2004, § 55).

30. Devletin bireyleri koruma yükümlülüğü, sadece esasa ilişkin olmayıp usule ilişkin boyutu da içermektedir. Usule ilişkin yükümlülükler, Sözleşme'de düzenlenen hakların teorik veya hayali olmayıp etkili ve uygulanabilir olmasının zorunlu bir sonucudur. Aksi takdirde polis veya diğer kamu görevlileri tarafından yapıldığı ileri sürülen kötü muamele yasağının ihlali iddialarının soruşturulması, kötü muamele yasağının temel ve mutlak niteliğine rağmen uygulamada etkisiz kalacak ve bazı durumlarda devlet görevlilerinin cezasız kalmasına yol açacaktır (*Assenov ve diğerleri/Bulgaristan*, B. No: 24760/94, 28/10/1998, § 102; *Labita/İtalya*, §§ 131-136).

31. AİHM, insan hakları ihlalleri ile ilgili iddialarda soruşturma yükümlülüğünün mutlaka iddiayı kabul etme anlamına gelmediğini ancak iddiaların ciddiye alınması ve adil bir sonucu garanti eden bir usulle soruşturulması gerektiğini birçok kararında dile getirmiştir (*Saçılık ve diğerleri/Türkiye*, B. No: 43044/05, 45001/05, 5/7/2011, §§ 90, 91).

2. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı Yönünden

32. Sözleşme'nin "*Toplantı ve dernek kurma özgürlüğü*" kenar başlıklı 11. maddesi şöyledir:

"1. Herkes barışçıl olarak toplanma ve dernek kurma hakkına sahiptir. Bu hak, çıkarlarını korumak amacıyla başkalarıyla birlikte sendikalar kurma ve sendikalara üye olma hakkını da içerir.

2. Bu hakların kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplum içinde ulusal güvenliğin, kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli olanlar dışındaki sınırlamalara tabi tutulamaz. Bu madde, silahlı kuvvetler, kolluk kuvvetleri veya devlet idaresi mensuplarıncaya yukarıda anılan haklarını kullanılmasına meşru sınırlamalar getirilmesine engel değildir."

33. AİHM; Sözleşme'nin 11. maddesinde düzenlenen barışçıl toplanma özgürlüğünün geniş anlamda örgütlenmeyi, yürüyüş veya gösteriye katılmayı (*İrkçılığa ve Faşizme Karşı Hristiyanlar/Birleşik Krallık*, B. No: 8440/78, 16/7/1980), hareketsiz toplanmaları ve oturma eylemlerini (*G./Almanya*, B. No: 13079/87, 6/3/1989), resmî veya gayriresmî özel veya herkese açık organizasyonları kapsadığını kabul etmektedir.

34. Sözleşme'nin 11. maddesi "barışçıl" toplanmaları koruma altına almaktadır. 11. maddenin kapsamının bu temel sınırlaması, şiddet kullanma niyetinde olan kişilerin katıldığı

veya düzenlediği gösterileri barışçıl toplanma kavramı dışında bırakmaktadır (*Stankov ve Birleşik Makedonya Örgütü Ilinden/Bulgaristan*, B. No: 29221/95 ve 29225/95, 2/10/2001, § 77; *Birleşik Makedonya Örgütü Ilinden ve Ivanov/Bulgaristan*, B. No: 44079/98, 20/10/2005, § 99).

35. AİHM, 11. maddede korunan haklara keyfi müdahalenin engellenmesi için taraf devletlerin negatif yükümlülüğünün olduğunu belirtmiştir (*Wilson, Gazeteciler Ulusal Birliği ve diğerleri/Birleşik Krallık*, B. No: 30668/96, 30671/96 ve 30678/96, 2/7/2002, § 41). Bu müdahale etmeme yükümlülüğünün istisnası 11. maddenin ikinci fıkrasında belirtilen sınırlama sebepleridir.

36. Toplanma hakkının barışçıl niteliği genel olarak bir bütün hâlinde değerlendirilerek ortaya konmalıdır. Bunun dışında toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılanların bir kısmının şiddete başvurması diğerleri açısından bu hakka müdahaleyi meşru kılmaz (*Ezelin/Fransa*, B. No: 11800/85, 26/4/1991, § 41). Bir toplantı ve gösteri yürüyüşünün yasa dışı olması veya yasalara aykırı olarak düzenlenmesi de tek başına toplantı veya yürüyüşün barışçıl niteliğini ortadan kaldırmaz (*Oya Ataman/Türkiye*, B. No: 74552/01, 5/12/2006, § 39). Dolayısıyla halka açık yerde yapılan her türlü gösterinin günlük hayatın akışında belli bir karışıklığa sebep olabileceği ve düşmanca tepkilere yol açabileceği açıktır. Bu durumların varlığı toplantı hakkının ihlal edilmesini haklı gösteremez (*Achouguian/Ermenistan*, B. No: 33268/03, 7/7/2008, § 90; *Berladir ve diğerleri/Rusya*, B. No: 34202/06, 10/7/2012, §§ 38-43; *Disk ve Kesk/Türkiye*, B. No: 38676/08, 27/11/2012, § 29).

37. Diğer taraftan toplantı hakkındaki “sınırlama” kavramı, ifade özgürlüğünde olduğu gibi sadece hakkın kullanılmasından önceki bazı önleyici tedbirleri değil hakkın kullanılması sırasında veya kullanıldıktan sonra yapılan muameleleri de kapsar (*Ezelin/Fransa*, § 39).

38. AİHM, gösterileri engellemek amacıyla güvenlik güçleri tarafından yapılan sert müdahalenin şeklinin, kullanılan araçların ve bu müdahalenin orantılılığının barışçıl gösterilere meşru olarak katılmak isteyenler üzerinde caydırıcı etki yapacağını belirtmiştir (*Süleyman Çelebi ve diğerleri/Türkiye*, B. No: 37273/10 vd., 24/5/2016, § 116).

V. İNCELEME VE GEREKÇE

39. Mahkemenin 19/4/2018 tarihinde yapmış olduğu toplantıda başvuru incelenip gereği düşünüldü:

A. İnsan Haysiyetiyle Bağdaşmayan Muamele Yasağının İhlal Edildiğine İlişkin İddia

1. Başvurucunun İddiaları ve Bakanlık Görüşü

40. Başvurucu; Gezi Parkı olayları sırasında katıldığı eylem nedeniyle polisin güç kullandığını ve yaralandığını, buna karşın yaptığı şikâyetin etkili bir şekilde soruşturulmayarak kovuşturmaya yer olmadığı kararı ile sonuçsuz kaldığını belirterek Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında düzenlenen insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağı ile 36. maddesinde tanımlanan adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüş ve manevi tazminat talebinde bulunmuştur.

41. Bakanlık görüşünde; AİHM ve Anayasa Mahkemesinin içtihatlarına, insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağının negatif ve pozitif yükümlülük boyutlarına atıfta bulunulduktan sonra İzmir Cumhuriyet Başsavcılığının değerlendirmeleri hatırlatılmıştır. Bakanlık, Cumhuriyet Başsavcılığının kararında başvurucunun da içinde bulunduğu katılımcıların şiddet içeren eylemleri nedeniyle kanuna aykırı hâle gelen gösterilere kamu görevlilerinin yetki ve sınırları çerçevesinde müdahale ettiğini belirtmiştir.

2. Değerlendirme

42. Anayasa Mahkemesi, olayların başvuru tarafından yapılan hukuki nitelendirmesi ile ilgili olmayıp olay ve olguların hukuki tavsifini kendisi takdir eder (*Tahir Canan*, B. No: 2012/969, 18/9/2013, § 16). Başvurucu tarafından Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı ile bağlantı kurularak ileri sürülen iddiaların Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında güvence altına alınan insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağı kapsamında olduğu değerlendirilmiş ve inceleme bu kapsamda yapılmıştır.

43. Anayasa'nın 17. maddesinin birinci ve üçüncü fıkraları şöyledir:

"Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

...

Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz."

a. Kabul Edilebilirlik Yönünden

44. Açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir neden de bulunmadığı anlaşılan insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağının ihlal edildiğine ilişkin iddianın kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

45. Diğer taraftan insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağına ilişkin şikâyetlerin incelenmesinin devletin negatif ve pozitif sorumluluğuna bağlı olarak maddi ve usule ilişkin boyutlar bakımından ayrı ayrı ele alınması gerekir. Bu nedenle başvuru tarafının şikâyetleri, Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrası kapsamındaki devletin maddi ve usule ilişkin yükümlülükleri açısından ayrı ayrı değerlendirilecektir.

b. Esas Yönünden

i. İnsan Haysiyetiyle Bağdaşmayan Muamele Yasağının Maddi Boyutunun İhlal Edildiğine İlişkin İddia

(1) Genel ilkeler

46. Herkesin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahip olduğu, Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınmıştır. Anılan maddenin birinci fıkrasında insan onurunun korunması amaçlanmıştır. Üçüncü fıkrasında da kimseye "işkence" ve "eziyet" yapılamayacağı, kimsenin "insan haysiyetiyle bağdaşmayan" ceza veya muameleye tabi tutulamayacağı hüküm altına alınmıştır (*Cezmi Demir ve diğerleri*, B. No: 2013/293, 17/7/2014, § 80).

47. Devletin bireyin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına saygı gösterme yükümlülüğü, öncelikle kamu otoritelerinin bu hakka müdahale etmemelerini yani anılan maddenin üçüncü fıkrasında belirtilen şekillerde kişilerin fiziksel ve ruhsal zarar görmelerine neden olmalarını gerektirir. Bu, devletin bireyin vücut ve ruh bütünlüğüne saygı gösterme yükümlülüğünden kaynaklanan negatif ödevidir (*Cezmi Demir ve diğerleri*, § 81).

48. Bununla birlikte her kötü muamele iddiasının Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasının getirdiği korumadan ve Anayasa'nın 5. maddesiyle birlikte devlete yüklediği pozitif yükümlülüklerden yararlanması beklenemez. Bu bağlamda kötü muamele konusundaki iddialar uygun delillerle desteklenmelidir. İddia edilen olayların gerçekliğini tespit etmek için soyut iddiaya dayanan şüphe ötesinde makul kanıtların varlığı gerekir. Bu

kapsamdaki bir kanıt yeterince ciddi, açık ve tutarlı emarelerden ya da aksi ispat edilmemiş birtakım karinelere oluşabilir. Bu bağlamda kanıtlar değerlendirilirken ilgililerin süreçteki tutumları da dikkate alınmalıdır (*Cezmi Demir ve diğerleri*, § 95).

49. Aynı şekilde bir muamelenin Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrası kapsamında olabilmesi için asgari bir ağırlık derecesine ulaşmış olması gerekir. Bu asgari eşik, göreceli olup her olayın somut koşulları dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Bu kapsamda muamelenin süresi, bedensel ve ruhsal etkileri ile mağdurun cinsiyeti, yaşı ve sağlık durumu gibi faktörler önem taşır. Ayrıca muamelenin ardındaki saik ve amaç dikkate alınmalıdır. Muamelenin heyecanın yükseldiği ve duygu yoğunluğunun olduğu bir anda meydana gelip gelmediği de gözönünde bulundurulmalıdır (*Cezmi Demir ve diğerleri*, § 83).

50. Anayasa ve Sözleşme tarafından kötü muamele, kişi üzerindeki etkisi gözetilerek derecelendirilmiş ve farklı kavramlarla ifade edilmiştir. Dolayısıyla Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında geçen ifadeler arasında bir yoğunluk farkının bulunduğu görülmektedir. Bu bağlamda bir muamele "işkence", "eziyet" ve "insan haysiyetiyle bağdaşmayan" muamele kavramları ile tanımlanabilmektedir (Bu kavramların kapsamlarının belirlenmesi için bkz. *Tahir Canan*, §§ 22-24; *Ali Rıza Özer ve diğerleri* [GK], B. No: 2013/3924, 6/1/2015, §§ 76-80; *Cezmi Demir ve diğerleri*, §§ 84-91).

51. Kişileri küçük düşürebilecek ve utandırabilecek şekilde kişide korku, elem ve aşağılanma duygusu uyandıran veya mağduru kendi iradesine ve vicdanına aykırı bir şekilde hareket etmeye sürükleyen muameleler ise "insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele veya ceza" olarak tanımlanabilir. Uygulanan bu muamele "eziyet"ten farklı olarak kişide bedensel ya da ruhsal bir acı oluşturmasa da küçük düşürücü veya alçaltıcı bir etki yaratmaktadır (*Cezmi Demir ve diğerleri*, § 89).

52. Bir muamelenin anılan kavramlardan hangisinin kapsamında olduğunu belirleyebilmek için her somut olayın kendi özel koşulları içinde değerlendirilmesi gerekir. Aleni olarak yapılması veya kamuoyunun bilgi sahibi olması, muamelenin aşağılayıcı niteliğinin belirlenmesinde rol oynasa da muamelenin aleni olmadığı durumlarda kişinin kendini değersiz hissetmesi de bu seviyedeki bir kötü muamele için yeterli olabilir. Ayrıca muamelenin küçük düşürme ya da alçaltma kastı ile yapıp yapılmadığı dikkate alınmakla birlikte böyle bir amacın belirlenememesi muamelenin kötü muamele olmadığı anlamına gelmeyecektir (*Cezmi Demir ve diğerleri*, § 90).

53. Belirtilmelidir ki Anayasa'nın 17. maddesi bir yakalamayı gerçekleştirmek için güç kullanımını yasaklamamaktadır. Ancak bu tür bir güç, sadece kaçınılmaz ve asla aşırı olmamak kaydıyla kullanılabilir. Ayrıca kişinin kendi davranışından veya tutumundan dolayı fiziksel güce başvurmak kesinlikle zorunlu hâle gelmedikçe bu neviden fiiller, prensip olarak Anayasa'nın 17. maddesinde belirtilen yasağı ihlal edecektir (*Gülşah Öztürk ve diğerleri*, B. No: 2013/3936, 17/2/2016, § 52).

54. Sadece sınırları belli bazı durumlarda güvenlik güçleri tarafından fiziksel güce başvurulmasının kötü muamele olmadığı kabul edilebilmektedir. Bu kapsamda toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde yakalamayı gerektiren durumlarda ve gösteriye katılanların kendi tutumundan dolayı fiziksel güce başvurmak mümkündür. Ancak bu durumda dahi bu tür bir güce sadece kaçınılmaz hâllerde ve orantılı olmak koşuluyla başvurulabilir (*Ali Rıza Özer ve diğerleri*, § 82).

(2) İlkelerin Olaya Uygulanması

55. Somut olayda başvuru; Gezi Parkı olarak bilinen olaylar esnasında polislerin aşırı güç kullanımına ve Hükümetin bu duruma kayıtsız kalmasına tepki göstermek amacıyla

3/6/2013 tarihinde Gündoğdu Meydanı'nda başlatılan gösteriye katıldığını, protesto eylemi barışçıl bir şekilde yapılırken gece saat 01.00 sıralarında polisin TOMA'yla, içinde bulunduğu gruba su sıkıldığını ve fiziki müdahalede bulunduğunu, bunun üzerine kendisinin kaçtığını belirtmiştir. Başvurucu; polisten kaçarken yere düştüğünü, kendisine yetişen birçok polisin copla kendisine vurduğunu ve işyerine sığınmasına rağmen polisin fiziksel müdahalesinin devam ettiğini belirtmiştir.

56. Başvurucu aynı gün hastaneye başvurmuş, hastanede düzenlenen 3/6/2013 tarihli Adli Muayene Raporu ile TİHV tarafından hazırlanan raporu ve anılan iddialarını da ekleyerek 9/12/2013 tarihinde İzmir Cumhuriyet Başsavcılığına iletmıştır (bkz. §§ 15-17). İzmir Cumhuriyet Başsavcılığı, soruşturma sonucunda güvenlik güçlerinin müdahalesinin zor kullanma yetkisinin kullanılmasının yasal sınırları kapsamında kaldığının kabulü ile takipsizlik kararı vermiştir (bkz. § 19). Bahse konu kararda, başvurunun yaralanmasının müdahale dışındaki bir olaydan kaynaklandığına dair herhangi bir iddia değerlendirilmemiştir. Dolayısıyla başvurunun yaralanmasının güvenlik güçlerinin müdahalesi ile gerçekleştiği konusunda herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır. Aynı şekilde polisin müdahalesi sonucunda başvuru yakalanıp gözaltına alınmadığı gibi hakkında adli soruşturma açıldığına dair bir bulguya da rastlanmamıştır.

57. Cumhuriyet Başsavcılığının anılan kabulü karşısından insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağının maddi boyutu açısından Anayasa Mahkemesinin incelemesi gereken husus polisin müdahalesinin gerekli olup olmadığı, gerekli ise ölçülü olup olmadığıdır.

58. Polisin müdahalesinin gerekliliğinin değerlendirilmesinde Gezi Parkı olaylarına ilişkin olarak yukarıda belirtilen sürecin (bkz. § 10) dikkate alınması gerekmektedir. Gezi Parkı olayları 27/5/2013 ile 6/9/2013 tarihleri arasında meydana gelen birçok eylemin ortak adı olarak kullanılmaktadır. Türkiye İnsan Hakları Kurumu raporuna göre 27/5/2013 tarihinden başvurunun İzmir'de katıldığı 3/6/2013 tarihindeki eyleme kadar ülke çapında birçok eylem gerçekleştirilmiştir.

59. Raporda belirtilen 1/6/2013 tarihli İçişleri Bakanı'nın açıklamalarına göre 48 ilde 90'ın üzerinde eylem yapılmış, 939 kişi gözaltına alınmış, 53'ü sivil vatandaş, 26'sı polis olmak üzere toplam 79 kişi yaralanmıştır. 2/6/2013 tarihinde ise 67 ilde 235 eylem yapıldığı, 1.730 kişinin gözaltına alındığı, 115 güvenlik görevlisinin yaralandığı, 58 kişinin tedavisinin devam ettiği ve 6 kişinin yoğun bakımda olduğu açıklanmıştır. 3/6/2013 tarihinde İzmir Karşıyaka'da bulunan AK Parti ilçe binası göstericiler tarafından ateşe verilmiş, İstanbul Dolmabahçe'de polis ve eylemciler arasında çatışma yaşanmış; polis, biber gazı ve tazyikli suyla müdahale ederken eylemciler kaldırım taşlarından barikatlar kurmuş; polise taş ve molotof kokteylleriyle karşılık vermişlerdir.

60. Anılan olaylar daha sonraki günlerde de devam etmiş ve bu süreçte bir komiser şehit olmuş, dört sivil vatandaş hayatını kaybetmiştir. Ayrıca birçok güvenlik görevlisi ve vatandaş da yaralanmıştır.

61. Somut olaya konu olan başvurunun katıldığı gösteri 27/5/2013 tarihinde başlayan Gezi Parkı olayları ile birlikte değerlendirildiğinde ülke genelinde yaygın bir şekilde bozulan kamu düzeninin İzmir'e yansması olarak görülmektedir. Başvurunun gösterilere katıldığı 3/6/2013 tarihinde İzmir'de meydana gelen gösterilerde bir siyasi parti binasının ateşe verildiği, Gündoğdu Meydanı ve çevresinde birçok özel işyerinin ve kamu binasının, kamu araçlarının yağmalandığı, yakılıp yıkıldığı (bkz. § 19) gözetildiğinde polisin Gezi Parkı olayları çerçevesinde düzenlenen gösterilere karşı sıkı tedbirler alması kamu düzeni açısından kaçınılmaz bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda ülke çapına yayılmış olaylar karşısında kamu düzeninin tekrar sağlanmasına yönelik olarak İzmir'deki güvenlik güçlerinin hassas ve sıkı tedbirler alması makul ve olması gerekli bir tutum olarak değerlendirilmelidir.

62. Güvenlik güçlerinin aldığı tedbirler kapsamında gösteriye müdahalenin gerekliliği değerlendirilirken gözetilmesi gereken en önemli husus gösterinin barışçıl olup olmadığının tespit edilmesidir. Gösterinin barışçıl olup olmadığı hususu; insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağı kapsamında, güvenlik güçlerinin müdahalesinin gerekliliği için önemli bir kriter olmakla birlikte barışçıl toplanma hakkı kapsamında bir eylem olup olmadığının değerlendirilmesi açısından da gözetilmelidir. Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrası ile 34. maddesinin kesiştiği bu alanın belirlenmesi önemlidir.

63. İzmir Cumhuriyet Başsavcılığının takipsizlik kararında belirtilenler (bkz. § 19) ve Türkiye İnsan Hakları Kurumu raporuna göre 3/6/2013 tarihinde İzmir'de düzenlenen eylemlerin şiddete evrildiği hususunda bir tereddüt bulunmamaktadır. Ancak eylemlerin genel olarak şiddete evrilmesi, şiddete başvurmayan katılımcılarla başvuranlar arasında ayırım gözetilmeksizin tüm katılımcılara aynı şekilde müdahaleyi haklı göstermez. Dolayısıyla somut olay açısından başvuru barışçıl amaçlarla eyleme katılıp katılmadığının ve takipsizlik kararında belirtilen şiddet eylemlerinin içinde bulunup bulunmadığının değerlendirilmesi gerekmektedir.

64. Bu değerlendirmede başvuru barışçıl olması ve bu sebeple müdahale edilmemesi gereken biri olması hâlinde dahi güvenlik görevlilerinin müdahalesi sırasında ortaya çıkan panik ve kargaşadan etkilenmesinin mümkün olduğu gözetilmelidir. Bu tür durumlarda kolluk görevlilerinden kontrollü hareket etmesi ve müdahaleyi gerektiren durumu yaratan kişiler dışındakilerin müdahaleden etkilenmemesi için gerekli tedbirleri alması beklenir. Ancak müdahalenin oluşturduğu kargaşa ve panik ortamında bu tedbirlerin kolluk görevlileri tarafından her zaman mutlak olarak uygulanmasının zorluğunu da kabul etmek gerekir (Benzer yöndeki bir karar için bkz. *Ali Rıza Özer ve diğerleri*, § 94).

65. Başvurucunun barışçıl amaçla eyleme katılıp katılmadığının değerlendirilmesinde başvuru dosyasındaki ve Cumhuriyet Başsavcılığının soruşturma dosyasındaki bilgi ve belgelerin yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir. Nitekim Cumhuriyet Başsavcılığı, başvuru eylemdeki tutumuna ilişkin herhangi bir kişisel değerlendirme yapmadan olay günü birçok şiddet eyleminin olduğunu ve başvuru da TOMA'dan sıkılan su ile ıslandığını dikkate alarak kamu görevlilerine saldırdığını kabul etmiştir. Başvuru hakkında herhangi bir adli soruşturma açılmaması anılan kabulün genelleme içerdiği ve eylem kişiselleştirilmeden sonuca ulaşıldığı algısı yaratmaktadır.

66. Güvenlik görevlilerinin müdahalesi sırasında ortaya çıkan panik ve kargaşadan başvuru TOMA'dan sıkılan su ile ıslanarak etkilenmesi kabul edilebilir bir durum olmasına rağmen bu müdahaleden kaçarken düşmesi sonrası polis copla fiziksel müdahalede bulunmasının haklı olup olmadığının değerlendirilmemesi müdahalenin gerekliliğinin tespitinde özenli davranılmadığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda başvuru sadece güç kullanımı ile kontrol edilebilecek nitelikte saldırgan bir tutum sergilediği tespit edilememiştir. Gösterinin kamusal düzenin sağlanması için dağıtılmasının tek başına başvuru maruz kaldığı müdahalenin şiddetini haklı göstermeye yetmeyeceği açıktır.

67. 3/6/2013 tarihli Adli Muayene Raporu'nda; başvuru sol kürek kemiği hizasında künt travmaya bağlı *ekimoz*, her iki omuz altı kürek kemiği hizasında, kalçası üzerinde ve sol üst bacakta *ekimoz* tespit edilmiştir. Başvuru polise karşı herhangi bir saldırıda bulunduğu dair herhangi bir iddiada bulunmadığı gibi şiddete karıştığından bahisle adli soruşturma açıldığına dair bir bulgu olmadığı da dikkate alındığında yirmi bir yaşındaki bir insana yaygın *ekimoz* oluşturacak şekilde copla müdahale edilmesinin ölçülü olduğu söylenemez.

68. Başvuru konusu olay değerlendirildiğinde şiddete karıştığı tespit edilemeyen ve toplanma özgürlüğünü barışçıl şekilde kullanmadığına dair herhangi bir bulgu olmayan başvurunun polisten kaçarken düşmesi üzerine fiziksel müdahaleye maruz kalması ve bunun sonucunda adli raporda belirtilen yaygın ekimozların oluşması gözetildiğinde durumun “insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele” olarak nitelendirilmesi gerektiği değerlendirilmiştir.

69. Açıklanan gerekçelerle Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında güvence altına alınan insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağının maddi boyutu bakımından ihlal edildiği sonucuna varılmıştır.

ii. İnsan Haysiyetiyle Bağdaşmayan Muamele Yasağının Usul Boyutunun İhlal Edildiğine İlişkin İddia

(1) Genel ilkeler

70. Devletin kişinin maddi ve manevi varlığını koruma hakkı kapsamında sahip olduğu pozitif yükümlülüğün bir de usul boyutu bulunmaktadır. Bu usul yükümlülüğü çerçevesinde devlet, her türlü fiziksel ve ruhsal saldırı olayının sorumlularının belirlenmesini ve gerekiyorsa cezalandırılmasını sağlayabilecek etkili resmî bir soruşturma yürütmek durumundadır. Bu tarz bir soruşturmanın temel amacı, söz konusu saldırıları önleyen hukukun etkin bir şekilde uygulanmasını güvenceye almak ve kamu görevlilerinin ya da kurumlarının karıştığı olaylarda bunların sorumlulukları altında meydana gelen olaylar için hesap vermelerini sağlamaktır (*Cezmi Demir ve diğerleri*, § 110).

71. Buna göre bireyin bir devlet görevlisi tarafından hukuka aykırı olarak ve Anayasa'nın 17. maddesini ihlal eder biçimde bir muameleye tabi tutulduğuna ilişkin savunulabilir bir iddiasının bulunması hâlinde Anayasa'nın 17. maddesi “*Devletin temel amaç ve görevleri*” kenar başlıklı 5. maddedeki genel yükümlülükle birlikte yorumlandığında etkili resmî bir soruşturmanın yapılmasını gerektirmektedir. Bu soruşturma, sorumluların belirlenmesini ve cezalandırılmasını sağlamaya elverişli olmalıdır. Bu olanaklı olmazsa bu madde, sahip olduğu öneme rağmen pratikte etkisiz hâle gelecek ve bazı hâllerde devlet görevlilerinin fiilî dokunulmazlıktan yararlanarak kontrolleri altında bulunan kişilerin haklarını istismar etmeleri mümkün olacaktır (*Tahir Canan*, § 25).

72. Yürütülen ceza soruşturmalarının amacı, kişinin maddi ve manevi varlığını koruyan mevzuat hükümlerinin etkili bir şekilde uygulanmasını ve sorumluların hesap vermelerini sağlamaktır. Bu, bir sonuç yükümlülüğü değil uygun araçların kullanılması yükümlülüğüdür. Diğer taraftan burada yer verilen değerlendirmeler hiçbir şekilde Anayasa'nın 17. maddesinin başvuruçulara üçüncü tarafları adli bir suç nedeniyle yargılatma ya da cezalandırma hakkı ya da tüm yargılamaları mahkûmiyetle ya da belirli bir ceza kararıyla sonuçlandırma ödevi yüklediği anlamına gelmemektedir (*Serpil Kerimoğlu ve diğerleri*, B. No: 2012/752, 17/9/2013, § 56).

73. Ceza soruşturmasının etkili olması için soruşturma makamlarının resen harekete geçerek kötü muamele iddiasını aydınlayabilecek ve sorumluların belirlenmesini sağlayabilecek bütün delilleri tespit etmeleri gerekir. Yetkililer şikâyet yapılır yapılmaz harekete geçmeli, bir şikâyet olmasa bile işkence veya kötü muamele olduğunu gösteren yeterli belirti olduğunda soruşturma açmalıdır (*Cezmi Demir ve diğerleri*, §§ 114, 116).

74. Yürütülecek ceza soruşturmaları, sorumluların tespitine ve cezalandırılmalarına imkân verecek şekilde etkili ve yeterli olmalıdır. Soruşturmanın etkili ve yeterli olduğundan söz edilebilmesi için soruşturma makamlarının resen harekete geçerek olayı aydınlayabilecek ve sorumluların tespitine yarayabilecek bütün delilleri toplamaları gerekir. Dolayısıyla kötü

muamele iddialarının gerektirdiği soruşturma bağımsız bir şekilde hızlı ve derinlikli yürütülmelidir. Diğer bir ifadeyle yetkililer, olay ve olguları ciddiyetle öğrenmeye çalışmalı; soruşturmayı sonlandırmak ya da kararlarını temellendirmek için çabuk ve temelden yoksun sonuçlara dayanmamalıdır (*Cezmi Demir ve diğerleri*, § 114).

(2) İlkelerin Olaya Uygulanması

75. Yukarıda belirtilen ilke kararlarında da vurgulandığı üzere Anayasa'nın 17. maddesinin gerektirdiği soruşturma, kural olarak olayın gerçekleştiği koşulların belirlenmesini sağlayacak nitelikte olmalı; ayrıca soruşturmada olay ve olgular ciddiyetle öğrenilmeye çalışılmalı ve soruşturmayı sonlandırmak için temelden yoksun sonuçlara dayanılmamalıdır.

76. Başvuru konusu olayda başvurucu, polisin müdahalesi ile meydana gelen yaralanmasına ilişkin olarak 3/6/2013 tarihinde sağlık kuruluşuna başvurmuştur. İlgili sağlık kuruluşunun düzenlediği raporun öykü kısmında başvurucunun polisten darp gördüğü belirtilmiştir (bkz. § 15). Dolayısıyla polisin başvurucuya kötü muamelede bulunduğu dair iddiadan kamu makamları ilk kez 3/6/2013 tarihinde haberdar olmuştur. İddianın adli soruşturmayı gerektirebilecek nitelikte olduğu değerlendirildiğinden genel adli muayene raporu düzenlenmiştir.

77. Anılan raporun düzenlendiği 3/6/2013 tarihinden başvurucunun İzmir Cumhuriyet Başsavcılığına şikâyetçi olduğu 9/12/2013 tarihine kadar ilgili kamu makamları resen herhangi bir işlem yapmamışlardır. Dolayısıyla somut olayda soruşturmanın etkili olması için soruşturma makamlarının resen harekete geçerek kötü muamele iddiasını aydınlayabilecek ve sorumluların belirlenmesini sağlayabilecek bütün delilleri tespit etmeleri gerekliliğinin sağlandığı söylenemez. Anılan raporun içeriği gözetildiğinde kötü muamele iddiasını destekler yeterli belirtiler olmasına rağmen ilgili kamu makamları derhâl harekete geçmemiş ve başvurucunun şikâyet dilekçesini verdiği tarihe kadar soruşturma açmamışlardır.

78. Öte yandan Cumhuriyet Başsavcılığı, şikâyete ilişkin olarak başvurucunun ayrıntılı beyanını almamıştır. Aradan geçen yaklaşık altı aydan sonra kamera görüntüleri istenmiş ise de bir sonuç elde edilememiştir. Dolayısıyla Cumhuriyet Başsavcılığı; failerin tespitine ilişkin herhangi bir çalışma yürütmeden, yapılan müdahalenin kaçınılmaz olup olmadığını ve başvurucunun polis müdahalesini gerektirecek bir eyleminin olup olmadığını titizlikle araştırmadan ve başvurucunun şiddet içeren eylemlere karıştığına dair bir tespit olmadan dosya üzerinden orantılılık incelemesi yaparak takipsizlik kararı vermiştir.

79. Soruşturmanın etkililiği konusunda bu bölümde yer verilen değerlendirmeler bir bütün hâlinde ele alındığında gerçekleşme koşulları tam olarak açıklığa kavuşturulamamış olan başvuru konusu olayda, polisin zor kullanma yetkisine dair ceza sorumluluğunu kaldıran veya azaltan nedenlerin bulunup bulunmadığına ilişkin kapsamlı bir inceleme gerçekleştirilmemesi nedeniyle etkili bir soruşturma yürütülmediği sonucuna ulaşılmıştır.

80. Açıklanan gereçlerle Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında güvence altına alınan insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağının usul boyutu bakımından ihlal edildiği sonucuna varılmıştır.

B. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkının İhlal Edildiğine İlişkin İddia

1. Başvurucunun İddiaları ve Bakanlık Görüşü

81. Başvurucu, Gezi Parkı olayları sırasında katıldığı barışçıl eylemin polisin ölçsüz müdahalesi ile dağıtılmasının ve bu esnada kendisine fiziksel müdahalede bulunulmasının Anayasa'nın 34. maddesinde düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkını ihlal ettiğini ileri sürmüş ve manevi tazminat talebinde bulunmuştur.

82. Bakanlık kabul edilebilirlik açısından sunduğu görüşünde, AİHM'in toplanma hakkına ilişkin başvurularda hakkın kullanımına yönelik cezai bir takibatın söz konusu olmadığı durumlarda başvuru süresini eylem tarihinden başlattığını hatırlatmış; AİHM'in anılan görüşü doğrultusunda somut olayda süre aşımı kriterinin değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir.

83. Bakanlık esas açısından sunduğu görüşünde, AİHM içtihatlarında toplanma özgürlüğünün önemini vurguladıktan sonra somut olayda Cumhuriyet Savcılığının polis tarafından yapılan müdahalenin ölçülü olduğu ve zor kullanma yetkisinin sınırının aşılmadığı sonucuna ulaştığını ifade etmiştir.

2. Değerlendirme

84. Anayasa'nın 34. maddesi şöyledir:

"Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırsız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir."

a. Kabul Edilebilirlik Yönünden

85. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına yönelik iddialar açısından toplantıya yapılan müdahalelere ve müdahale sonucundaki yaralanmalara ilişkin olarak adli makamlara yapılacak şikâyetleri bir bütün hâlinde toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ile kötü muamele yasağına ilişkin başvuru olarak kabul etmek gerekir (Benzer yöndeki bir karar için bkz. *Ali Rıza Özer ve diğerleri*, § 94). Nitekim bir toplantı ve gösteri yürüyüşüne polisin müdahalesi ile meydana gelen sonuçlar açısından kötü muamele yasağı ile toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının aynı anda ihlal edilmesi mümkündür. Mevcut başvuru gibi şikâyetlerde kötü muamele yasağı ile toplantı hakkını birbirinden ayırmanın zorluğu, bireysel başvuruda bulunabilmek için her iki hak için ayrı ayrı başvuru yolu gösterilmesini anlamsız kılmaktadır. Nitekim başvurucu, kötü muamele yasağı ile toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına yönelik yapılan müdahalelere dair şikâyetinde iki iddiayı birlikte ileri sürdüğünden Cumhuriyet Başsavcılığı soruşturmayı aynı temelde incelemektedir. Bu nedenle her iki hak için ayrı yargılama mercilerine başvurulmasını beklemek, hak ihlali iddiasına konu olayların aydınlatılmasında ve hakların özünün korunmasında yetersiz ve gereksiz bir sonuca yol açabilecektir (*Onur Cingil*, B. No: 2013/7836, 16/4/2015, § 61).

86. Bu nedenle mevcut başvuru gibi toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı ile kötü muamele yasağının aynı müdahale kapsamında ihlal edildiğine ilişkin başvurularda, kötü muamele yasağını ihlal ettiği iddia edilen müdahaleyi gerçekleştirenlere karşı Cumhuriyet Başsavcılığına yapılan şikâyet, tüketilmesi gereken başvuru yolu olarak kabul edilmektedir (*Onur Cingil*, § 62). Dolayısıyla başvuru süresinin somut olayda başvuru yolu olan Cumhuriyet Başsavcılığına yapılan şikâyetin sonuçlanmasından veya bu yolun etkisizliğinin anlaşıldığı tarihten itibaren başlatılması kabul edilmelidir.

87. Açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir neden de bulunmadığı anlaşılan toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı ilkesinin ihlal edildiğine ilişkin iddianın kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

b. Esas Yönünden

i. Genel İlkeler

88. Anayasa'nın 34. maddesinde düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı, bireylerin ortak fikirlerini birlikte savunmak ve başkalarına duyurmak için bir araya gelebilme imkânını korumayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla bu hak, Anayasa'nın 25. ve 26. maddelerinde düzenlenen ifade özgürlüğünün özel bir biçimidir. İfade özgürlüğünün demokratik ve çoğulcu bir toplumdaki önemi, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı için de geçerlidir. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı çoğulcu demokrasilerin gelişmesinde elzem olan farklı düşüncelerin ortaya çıkması, korunması ve yayılmasını güvence altına almaktadır. Bu kapsamda kendine özgü özerk işlevine ve uygulama alanına rağmen toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmelidir ve dolayısıyla ifade özgürlüğünün siyasi ve kamu yararını ilgilendiren konularda sınırlandırılmasının daha dar kapsamda olması toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının uygulamasında da gözetilmelidir. Bu sebeple demokratik bir toplumda güvence altına alınan temel haklardan biri olan bu hak dar yorumlanmamalıdır (*Ali Rıza Özer ve diğerleri*, § 115).

89. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı ve ifade özgürlüğü, demokratik toplumunun en temel değerleri arasındadır. Demokrasinin özünde açık bir tartışma ortamıyla sorunları çözebilme gücü yer almaktadır. Şiddete teşvik ve demokrasinin ilkelerini ortadan kaldırma durumları dışında toplantı ve ifade özgürlüğünün ortadan kaldırılmasına yönelik önleyici nitelikli radikal tedbirler, yetkililerin eylemlerde kullanılan ifadeler ve bakış açılarını şaşırtıcı ve kabul edilemez olarak değerlendirdiği ya da eylemlerin yasa dışı olduğu durumlarda dahi demokrasiye zarar verir. Hukukun üstünlüğüne dayalı demokratik bir toplumda, mevcut düzene itiraz eden ve barışçıl yöntemlerle gerçekleştirilmesi savunulan siyasi fikirlerin toplantı özgürlüğü ve diğer yasal araçlarla ifade edilebilmesi imkânı verilmelidir (*Ali Rıza Özer ve diğerleri*, § 117).

90. Anayasa'nın 34. maddesi; fikirlerin silahsız ve saldırısız, başka bir ifade ile barışçıl bir şekilde ortaya konulabilmesi için toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkını güvence altına almıştır. Kolektif bir şekilde kullanılan bu hak, düşüncelerini ifade etmek isteyen kişilere şiddeti dışlayan yöntemlerle düşüncelerini açıklama imkânı vermektedir. Şiddet kullanma niyetinde olan kişilerin katıldığı veya düzenlediği gösteriler barışçıl toplanma kavramı dışında kalmaktadır. Bu kapsamda toplanma hakkının amacı, şiddete karışmayan ve fikirlerini barışçıl bir şekilde ortaya koyan bireylerin haklarının korunmasıdır (*Ali Rıza Özer ve diğerleri*, § 118).

91. Bir toplantı ve gösteri yürüyüşünün yasa dışı olması veya yasalara aykırı olarak düzenlenmesi -tek başına- toplantı veya yürüyüşün barışçıl niteliğini ortadan kaldırmaz. Halka açık yerde yapılan her türlü gösterinin günlük hayatın akışında belli bir karışıklığa sebep olabileceği ve olumsuz tepkilere yol açabileceği açıktır. Ancak bu durumların varlığı toplantı hakkının ihlal edilmesini haklı gösteremez (*Ali Rıza Özer ve diğerleri*, § 119).

92. Anayasa'nın 34. maddesinin ikinci fıkrası, bazı durumlarda toplanma hakkının sınırlandırılabilmesini kabul etmiştir. Aynı şekilde Sözleşme'nin 11. maddesinin ikinci fıkrasında da sınırlama nedenleri öngörülmüştür. Bu kapsamda toplantı hakkına getirilecek her türlü sınırlamanın Anayasa'nın 13. maddesi uyarınca kanunla düzenlenmesi ön şarttır. Kanunun öngördüğü durumlarda dahi bu hakka müdahalenin meşru amaçlar çerçevesinde olması gerekmektedir. Meşru amaçlar, 34. maddede "*millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve*

özgürlüklerinin korunması" olarak belirtilmiştir. Sözleşme'de de benzer bir şekilde düzenleme yapılmıştır. Meşru amaçlar çerçevesinde kanun ile yapılacak sınırlamalar dahi Anayasa'nın 13. maddesi gereğince Anayasa'nın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik Cumhuriyet'in gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz. Dolayısıyla toplantı hakkına müdahale demokratik toplum için gereklilik arz etmelidir. Son olarak müdahale, meşru amaçları gerçekleştirmek için ölçülü olmak zorundadır.

93. Ölçülülük kriteri, Anayasa'nın 34. maddesinde belirtilen meşru amaçları gerçekleştirmek için gerekli görülen önlemler ile barışçıl toplanma hakkı arasındaki dengenin sağlanıp sağlanmadığını tespit etmek için kullanılmaktadır. Bu kriter, her somut olayın koşulları gözetilerek değerlendirilmelidir.

94. Diğer taraftan toplantı hakkı çerçevesindeki "sınırlama" kavramı, ifade özgürlüğünde olduğu gibi sadece hakkın kullanılmasından önceki bazı önleyici tedbirleri değil hakkın kullanılması sırasında veya kullanıldıktan sonra yapılan muameleleri de kapsar. Dolayısıyla barışçıl bir gösteri sırasında yapılanlar veya gösteri sonrasında katılımcılara yönelik soruşturma ve cezalandırmalar da toplantı hakkının kullanılmasını sınırlayan davranışlar olarak kabul edilebilir (*Osman Erbil*, B. No: 2013/2394, 25/3/2015, §§ 70-72) .

95. Barışçıl amaçlarla bir araya gelmiş kalabalıkların toplantı hakkını kullanırken kamu düzeni açısından tehlike oluşturmayan ve şiddet içermeyen davranışlarına devletin sabır ve hoşgörü göstermesi çoğulcu demokrasinin gereğidir.

ii. Genel İlkelerin Uygulanması

(1) Müdahalenin Varlığı

96. Başvurucu, kamuoyunda Gezi Parkı olarak bilinen olaylar esnasında polis in aşırı güç kullanımına ve Hükümetin bu duruma kayıtsız kalmasına tepki göstermek amacıyla 3/6/2013 tarihinde İzmir Gündoğdu Meydanı'nda başlatılan protesto gösterilerine katılmıştır.

97. Başvurucunun da içinde bulunduğu eylemcilere gece saat 01.00 sıralarında polis TOMA ile müdahale ederek su sıkmıştır. Ayrıca Cumhuriyet Başsavcılığının takipsizlik kararına göre de Çevik Kuvvet polisi göstericilere ve başvurucuya fiziki müdahalede bulunmuştur.

98. Başvurucunun polise karşı bir saldırıda bulunduğu dair herhangi bir iddiada bulunulmadığı gibi şiddete karıştığından bahisle adli soruşturma açıldığına dair bir bulgunun da olmadığı gözetildiğinde barışçıl olmadığı söylenemeyecek eyleme karşı yaralanmasına neden olacak şekilde polis in fiziki müdahalede bulunması ve böylelikle gösteriye son vermesi toplanma hakkına yönelik bir müdahale olarak kabul edilmelidir.

(2) Müdahalenin İhlal Oluşturup Oluşturmadığı

99. Yukarıda anılan müdahale, Anayasa'nın 34. maddesinin ikinci fıkrasında belirtilen haklı sebeplerden bir veya daha fazlasına dayanmadığı ve Anayasa'nın 13. maddesinde belirtilen koşullara uygun olmadığı takdirde Anayasa'nın 34. maddesinin ihlalini teşkil edecektir. Bu nedenle sınırlamanın Anayasa'nın 13. maddesinde öngörülen öze dokunmama, Anayasa'nın ilgili maddesinde belirtilmiş olma, kanunlar tarafından öngörülme, Anayasa'nın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik Cumhuriyet'in gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olmama koşullarına uygun olup olmadığının belirlenmesi gerekir.

(a) Kanunilik

100. Başvuru konusu eylemde müdahalenin yasal dayanağı 2559 sayılı Kanun'un 16. maddesi ve 2911 sayılı Kanun'un 22. ve 24. maddeleridir. 2559 sayılı Kanun'un 16. maddesinde polis in hangi durumlarda zor ve silah kullanabileceği, bunun hangi ölçüde

olacağı belirtilmiştir. Bu bağlamda polis, görevini yaparken direnişle karşılaşması hâlinde bu direnişi kırmak amacıyla ve ölçülü olarak zor kullanmaya yetkilidir. Bu yetki sadece polisin direnen kişilere karşı bedensel kuvvet kullanmasını değil maddi güç kapsamında kelepçe, cop, basınçlı su, göz yaşartıcı gazlar veya tozlar, fiziki engeller, polis köpekleri ve atları gibi bazı araçların da kullanılmasını içerir. Diğer taraftan Emniyet Genel Müdürlüğünün yayımladığı Yönerge ile (bkz. § 25) toplumsal olaylara müdahalede gözetilecek hususlar ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Dolayısıyla Anayasa'nın 34. maddesinin ikinci fıkrası kapsamında toplanma hakkının sınırlandırılmasında ve müdahale usulünde izlenecek hususlarda gerekli yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bu sebeple somut olayda toplanma hakkına müdahalenin "kanunilik" unsuru mevcuttur.

(b) Meşru Amaç

101. Toplantı ve gösteri yürüyüşüne yapılan bir müdahalenin meşru olabilmesi için Anayasa'nın 34. maddesinin ikinci fıkrasında belirtilen "*millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması*" amaçlarına yönelik olması gerekir.

102. Eyleme yönelik müdahalenin hangi amaçla yapıldığına ilişkin olarak Cumhuriyet Başsavcılığının kararı incelendiğinde amacın kamu düzeninin bozulmasını engellemeye yönelik olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle başvuru konusu olayda Anayasa'nın 34. maddesi gereğince polisin yaptığı müdahalenin meşru bir amaç taşıdığı kabul edilmelidir.

(c) Demokratik Bir Toplumda Gerekli Olma ve Ölçülülük

103. Başvurucunun toplanma hakkını kullanmasına müdahale edilmesinin "demokratik bir toplumda gerekli" olup olmadığı hususunda öncelikle belirtilmesi gereken, hükûmetin politikaları ile ilgili olarak bireylerin tepkilerini barışçıl yöntemlerle ortaya koymalarının çoğulcu demokrasilerin karakteristik özelliği olduğudur. Bu kapsamda siyasi konulardaki fikir ayrılıklarında azınlık veya muhalif düşüncelerin ifade edilebilmesine fırsat verilmesi demokratik bir devletin yükümlülüğüdür. Devletin barışçıl amaçlarla yapılan toplantı düzenleme ve toplantıya katılma özgürlüğünü korumakla kalmaması, ayrıca bu hakkın kullanımını engelleyen makul olmayan dolaylı sınırlamalar koymaması da gerekmektedir.

104. Anayasa'nın 34. maddesinin ikinci fıkrası kapsamında kamu otoritelerinin toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının sınırlandırılmasında belirli bir takdir marjına sahip olduğu açıktır. Ancak bu takdir payının Anayasa'nın 13. maddesi uyarınca Anayasa'nın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik Cumhuriyet'in gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olarak kullanılmaması gerekir. Bu bağlamda toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına ilişkin iddiaları incelerken Anayasa Mahkemesinin görevi, ilgili kamu otoritelerinin takdir payını makul, dikkatli ve iyi niyet çerçevesinde kullanıp kullanmadıklarını değerlendirmektir. Ayrıca şikâyete konu müdahaleyi bir bütün olarak inceleyip meşru amacın gerçekleşmesine yönelik olarak müdahalenin amacın gerçekleştirilmesi için ölçülü olup olmadığını ve müdahale gerekçelerinin "ilgili ve yeterli" olup olmadığını belirlemektir. Böylelikle kamu otoritelerinin şikâyete konu olayda aldıkları kararların Anayasa'nın 34. maddesine uygun olup olmadığı tespit edilebilecektir.

105. Başvuru konusu olayda başvuru, Gezi Parkı olaylarına ilişkin olarak tepkisini göstermek amacıyla İzmir Gündoğdu Meydanı'ndaki protesto gösterilerine katılmıştır. Bu bağlamda başvuru Hükûmetin tutumuna yönelik olarak endişelerini veya muhalif fikirlerini toplu olarak ifade etme çabası demokratik bir toplumda saygı ile karşılanmalıdır. Ancak Gezi Parkı olayları kapsamında başlatılan protesto gösterilerinin ülkede yaygın şiddet

eylemlerine dönüşmesi güvenlik güçlerini sert önlemler almaya yönlendirmiştir. Yukarıda belirtildiği gibi İzmir'de meydana gelen gösterilerde bir siyasi parti binasının ateşe verildiği, Gündoğdu Meydanı ve çevresinde birçok özel işyeri, kamu binası ve kamu araçlarının yağmalandığı, yakılıp yıkıldığı (bkz. § 19) gözetildiğinde sıkı tedbirler alınmasının kamu düzeni açısından kaçınılmaz bir durum olduğu açıktır.

106. Somut olay açısından başvurucunun eyleminin barışçıl olup olmadığının değerlendirilmesinde (bkz. §§ 63-66) başvurucu hakkında herhangi bir adli soruşturma açılmaması tek başına başvurucunun barışçıl eylemde bulunduğunu ortaya koymamakla birlikte polisin müdahalesinden kaçarken düşmesi sonrasında copla kendisine fiziksel müdahalede bulunulmasının haklı olup olmadığının Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından değerlendirilmemesi müdahalenin gerekliliğinin tespitinde özenli davranılmadığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda başvurucunun sadece güç kullanımı ile kontrol edilebilecek nitelikte saldırgan bir tutum sergilediği tespit edilememiştir. Gösterinin kamu düzeninin sağlanması için dağıtılmasının tek başına başvurucunun maruz kaldığı müdahalenin şiddetini haklı göstermeye yetmeyeceği de açıktır.

107. 3/6/2013 tarihinde İzmir'de meydana gelen gösterilerin şiddete evrilmesi nedeniyle polisin müdahalesinin gerekli olduğu kabul edilebilir. Ülke geneline yayılan şiddet olayları nedeniyle kamu düzeninin sağlanmasının elzem olduğu da açıktır. Bu kapsamda müdahalenin demokratik toplum düzeninde gerekliliği kabul edilse dahi bu müdahalenin ölçülü olması da gerekmektedir.

108. Somut olayda başvurucunun polis müdahalesinden kaçarken coplarla vücudunda yaygın ekimozlar oluşacak şekilde müdahaleye maruz kalmasının ölçülü olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu şekilde tamamen hoşgörüsüz davranılmasının başvurucu açısından caydırıcı bir etki oluşturduğu ve bu müdahalenin temel bir sosyal ihtiyacı karşılama niteliğinden yoksun olduğu değerlendirilmiştir.

109. Açıklanan gerekçelerle başvurucunun Anayasa'nın 34. maddesinde güvence altına alınan toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.

C. 6216 Sayılı Kanun'un 50. Maddesi Yönünden

110. 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 50. maddesinin (1) ve (2) numaralı fıkraları şöyledir:

“(1) Esas inceleme sonunda, başvurucunun hakkının ihlal edildiğine ya da edilmediğine karar verilir. İhlal kararı verilmesi hâlinde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedilir...”

(2) Tespit edilen ihlal bir mahkeme kararından kaynaklanmışsa, ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosya ilgili mahkemeye gönderilir. Yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmayan hâllerde başvurucu lehine tazminata hükmedilebilir veya genel mahkemelerde dava açılması yolu gösterilebilir. Yeniden yargılama yapmakla yükümlü mahkeme, Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında açıkladığı ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde mümkünse dosya üzerinden karar verir.”

111. Başvurucu 20.000 TL manevi tazminat talebinde bulunmuştur.

112. Başvuruda, insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağı ile toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır.

113. İnsan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden soruşturma yapılmak üzere kararın bir örneğinin İzmir Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilmesine karar verilmesi gerekir.

114. İnsan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağı ile toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının ihlal edilmesi nedeniyle yalnızca ihlal tespitiyle giderilemeyecek olan manevi zararları karşılığında başvurucuya net 20.000 TL manevi tazminat ödenmesine karar verilmesi gerekir.

115. Dosyadaki belgelerden tespit edilen 206,10 TL harç ve 1.980 TL vekâlet ücretinden oluşan toplam 2.186,10 TL yargılama giderinin başvurucuya ödenmesine karar verilmesi gerekir.

VI. HÜKÜM

Açıklanan gerekçelerle;

A. 1. İnsan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağının ihlal edildiğine ilişkin iddianın KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA,

2. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA,

B. 1. Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında güvence altına alınan insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağının maddi ve usul boyutunun İHLAL EDİLDİĞİNE,

2. Anayasa'nın 34. maddesinde güvence altına alınan toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının İHLAL EDİLDİĞİNE,

C. Kararın bir örneğinin insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden soruşturma yapılmak üzere İzmir Cumhuriyet Başsavcılığına GÖNDERİLMESİNE,

D. Başvurucuya net 20.000 TL manevi tazminat ÖDENMESİNE,

E. 206,10 TL harç ve 1.980 TL vekâlet ücretinden oluşan toplam 2.186,10 TL yargılama giderinin BAŞVURUCUYA ÖDENMESİNE,

F. Ödemelerin, kararın tebliğini takiben başvurucunun Maliye Bakanlığına başvuru tarihinden itibaren dört ay içinde yapılmasına, ödemede gecikme olması hâlinde bu sürenin sona erdiği tarihten ödeme tarihine kadar geçen süre için yasal FAİZ UYGULANMASINA,

G. Kararın bir örneğinin Adalet Bakanlığına GÖNDERİLMESİNE 19/4/2018 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan
Engin YILDIRIM

Üye
Osman Alifeyyaz PAKSÜT

Üye
Muammer TOPAL

Üye
M. Emin KUZ

Üye
Recai AKYEL